DOI 10.47315/archives2021.329.025

УДК 930.25:[316.324.8:004

Олена Левчук

кандидатка історичних наук,
головна спеціалістка відділу забезпечення
збереженості та обліку документів,
Центральний державний
електронний архів України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8117-6398>

СОЦІАЛІЗАЦІЯ АРХІВІВ У КОНТЕКСТІ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Анотація. Мета статті – здійснити комплексний аналіз проблеми трансформації і функціонування архіву як особливого типу інституціональної спільноти в контексті сучасних тенденцій глобальних інформаційних впливів і викликів, породжених активізацією національної й міжнародної соціально-комунікаційної взаємодії. **Методологічну основу** розвідки складають загальнонаукові принципи історизму, цілісності, всебічності, детермінізму і наукової неупередженості. Для вирішення окресленої у дослідженні наукової проблеми використано конкретно-історичний, системний, структурно-функціональний і соціологічний аналіз, методи порівняння, узагальнення і типологізації. Означена тема перебуває на перетині архівознавства, історичної науки, психології і соціальних комунікацій, тому вивчення окремих її аспектів здійснюється на межі різних наукових дисциплін, базується на міждисциплінарному і системному підходах. **Наукова новизна дослідження** полягає в актуалізації проблеми, яка не ставала раніше предметом спеціального наукового вивчення; зумовлена сукупністю і характером порушених дослідницьких завдань. **Висновки.** Охарактеризовано сутність архіву як важливого елемента системи соціальних комунікацій суспільства цифрової доби, проаналізовано основні тенденції взаємодії сучасного архівіста і соціуму. Визначено особливості, шляхи і засоби адаптації архівної спільноти до нового інформаційного середовища, здійснено спробу виокремлення проблем і перспектив оволодіння її представниками новою соціальною роллю в умовах постійних змін в інформаційно-комунікаційній індустрії. Спираючись на реалії сьогодення, важливе місце відведено соціальним медіа як інструменту реалізації соціально-комунікаційних й іміджевих стратегій розвитку сучасного архіву, зосереджено увагу на актуальних практиках у цьому напрямі.

Ключові слова: архіви; архівна спільнота; соціалізація; цифрові технології; сучасний інформаційний простір; соціальна роль; суспільство знань.

Динаміка модернізації інформаційно-комунікаційних практик і ціннісних орієнтирів «суспільства відкритого доступу» помітно трансфор-

мувала завдання і роль архівів як його невід'ємної складової. Професія архівіста у цифрову добу стала багатоаспектною, вийшла далеко за межі свого традиційного тлумачення як охоронця і зберігача фондів та асоціюється у сучасному світі з фахівцем широкого профілю, здатним шукати ефективні шляхи вирішення різнопланових завдань, активним учасником соціальної і наукової комунікації, особою мобільною, публічною та відкритою для спілкування.

Нашарувавши у собі традиційні підходи і постмодерні концепції, глибиною і різновекторністю сьогодні характеризується термінологічне означення самого поняття «архів». Під останнім прийнято розуміти: установу, інформаційний центр, документальне зібрання, фізично означений простір для зберігання документів. Відносно новим є образ архіву у віртуальному вимірі (хмарні сховища, бази даних, електронні інформаційні ресурси тощо). Дослідниця В. Бездрабко справедливо акцентує увагу на ліквідації монополії на вживання терміна лише в контексті архівістики¹. Поширеною стала практика його застосування у символічних значеннях: «живий архів», «архів революції» тощо. Разом із тим, трактування окремими дослідниками архіву як першооснови «призвело до появи онтологічних метафор «архіву пам'яті» та «архіву-машини часу»².

Керуючись інституційним підходом американського соціолога Р. Мертона³, підтриманого вітчизняними фахівцями О. Чубатенком та О. Кириленком у роботі «Наука як соціальний інститут та об'єкт політичного управління»⁴, архів можна розглядати як особливий тип інституційної спільноти із притаманними їй цілями, традиціями, сукупністю цінностей і норм (у т. ч. етичних та правових), системою специфічних соціальних ролей і механізмів професійної соціалізації, організацією процесів генерації, продукування, впровадження і використання результатів власних досягнень та водночас актуалізувати проблему соціалізації архіву в контексті основних тенденцій розвитку сучасної інформаційно-комунікаційної індустрії як таку, що є сьогодні недостатньо вивченою і теоретично обґрунтованою, хоч того й вимагає практика.

Разом із тим, варто відзначити, що упродовж останнього десятиліття питанням розвитку архівів у цифрову добу присвячувалося чимало наукових праць. Вагомий внесок у вивчення окремих аспектів порушеної у статті проблеми вносять сучасні українські дослідники: В. Без-

¹ *Бездрабко В. В.* Архів, архівіст, архівна культура: ідея, метафора, постання майбутнього образу // *Архіви України*. 2019. № 2(319). С. 42.

² *Палієнко М. Г.* Образ архіву в сучасному науковому дискурсі: множинність інтерпретацій // *Архіви України*. 2016. № 5–6(304–305). С. 148.

³ *Merton R.* The Sociology of Science. Theoretical and Empirical Investigations / Ed. By Norman W. Storer. Chicago and London: University of Chicago Press, 1973. Pp. XXXI + 605.

⁴ *Чубатенко О. М., Кириленко О. М.* Наука як соціальний інститут та об'єкт політичного управління // *Регіональні студії*. 2018. № 12. С. 30–35.

драбко⁵, М. Палієнко⁶, Ю. Ковтанюк та Я. Калакура⁷, М. Чиркова⁸, М. Васильченко⁹.

Значний науковий інтерес щодо розкриття основ процесу соціалізації та змісту соціальної ролі як моделі поведінки представляють публікації Г. Лещук¹⁰, С. Кравцова¹¹, О. Воскобойнікової-Гузєвої¹², В. Медведєвої¹³ та ін.¹⁴

⁵ *Бездрабко В. В.* Архів, архівіст, архівна культура... С. 42–66; *Її ж.* Електронний архів: чи готові ми до нових викликів? // Інформація, комунікація, суспільство 2018: матеріали 7-ї Міжнародної наукової конференції ICS-2018. Львів: Політехніка, 2018. С. 123–124; *Її ж.* Як розповідати дітям про архіви і документи // Архіви України. 2019. № 1. С. 72–86; *Її ж.* «Ковідні» трансформації архівної галузі // Інформація та соціум: матеріали V міжнародної наукової конференції (25 черв. 2020 р., м. Вінниця). 2020. С. 42–43.

⁶ *Палієнко М. Г.* Архівіст інформаційного суспільства: проблеми модернізації системи професійної освіти // Вісник Київського національного університету. Історія. 2016. Вип. 3. С. 57–62; *Її ж.* Образ архіву в сучасному науковому дискурсі... С. 136–152.

⁷ *Калакура Я. С., Ковтанюк Ю. С.* Архівний менеджмент в умовах електронного урядування // Архіви України. 2019. № 3(320). С. 18–57; *Калакура Я. С.* Персональний менеджмент архівіста: теоретичні засади і сучасна практика // Там само. 2020. Вип. 1 (322). С. 84–103; *Калакура Я. С.* Професійна етика архівіста та запобігання конфліктів: контекст менеджменту // Архіви України. 2012. № 4(280). С. 15–31; *Ковтанюк Ю. С.* «Як того вимагає час» // «Голос України». Київ, 2017. № 84(6589).

⁸ *Чиркова М. Ю.* Чи потрібен українським архівам ребрендинг? // Студії з архів. справи та документознавства. 2017. Т. 24/25. С. 78–86; *Її ж.* Освітня діяльність сучасних архівів // Архівістика: теорія, методика, практика : матеріали Другої міжнародної науково-практичної конференції (22–23 квіт. 2021 р., м. Кам'янець-Подільський). Кам'янець-Подільський, 2021. С. 205–208.

⁹ *Васильченко М. М.* Організаційно-функціональні трансформації архівів у сучасному соціально-комунікаційному середовищі: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.02 / Васильченко Микола Миколайович; Харківська державна академія культури. Харків, 2014. 17 с.

¹⁰ *Лещук Г. В.* Соціалізація особистості як соціально-педагогічне явище // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2011. Вип. 20. С. 71–73.

¹¹ *Кравцов С. О.* Професійні групи як соціальна система: проблеми інтеграції // Український соціум. 2013. № 1(44). С. 141–156.

¹² *Воскобойнікова-Гузєва О. В.* Бібліотечний соціальний інститут в першій чверті ХХІ століття: історичні та соціокультурні чинники розвитку // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2020. № 1. С. 72–79.

¹³ *Медведєва В.* Особливості процесу соціалізації особистості в умовах інформаційного суспільства // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2016. Вип. 43. С. 584–595.

¹⁴ *Коваленко І. П.* Журналістика як соціальний інститут // Вісник Харківської державної академії культури. 2016. Вип. 49. С. 149–162; *Чубатенко О. М., Кириленко О. М.* Наука як соціальний інститут... С. 30–35; *Фролова Н. В.* Особливості використання соціальних мереж у діяльності органів публічної влади // Публічне адміністрування: теорія та практика, 2019. Вип. 1(21). С. 1–14.

У контексті розгляду запропонованої теми доречним видається зацентрувати увагу на такому: термін «соціалізація» прийшов у гуманітарні науки з політекономії і походить від латинського слова «socialis», що в буквальному перекладі означає «суспільний»¹⁵. Витоки теорії соціалізації сягають кінця XIX ст. і вперше у близькому до сучасного тлумаченні акумулюються у роботах французького соціального психолога Г. Тарда та американського соціолога Ф. Гідінгса. Під впливом розвитку науки про людину упродовж XX – початку XXI ст. феномен соціалізації завоював інтерес представників численних наукових шкіл і напрямів різних галузей гуманітаристики (філософії, соціології, психології, історії, антропології, педагогіки і т. д.) та ліг в основу розуміння низки явищ і процесів, що зумовлюють формування і дієздатність особистості як повноцінного суб'єкта суспільних відносин, визначають особливості її становлення і взаємодії з соціумом. У контексті цих ідей соціалізація розглядається як «набуття людьми соціального досвіду та ціннісних орієнтацій, потрібних для виконання соціальних ролей»¹⁶.

На теоретичному рівні пізнання окресленої проблеми можуть виникнути питання щодо коректності й достатності мотивів і аргументів для використання зазначеного вище терміну щодо означення процесів розвитку соціальної природи архіву. Відповідаючи на них, зробимо наголос на тому, що, попри багатовимірність сучасного образу архіву не лише в науковому дискурсі, а й повсякденних практиках, визначальним рушієм і водночас основою його розвитку і трансформацій у різних іпостасях є люди – фахівці, які мають пристосовуватися до динаміки змін соціального середовища та адаптуватися у новому комунікативному просторі, виконуючи низку важливих функцій і, як наслідок, неминуче впливати на сьогодення і майбутнє демократично-орієнтованого «суспільства знань» та водночас зазнавати його прямого впливу у відповідь.

Кожна епоха визначала власні особливості та домінанти діяльності архівів. Упродовж історичного поступу людської цивілізації останні пройшли шлях від адміністративних установ, покликаних задовольняти потреби держави та влади, до багатофункціональних соціальних інститутів, орієнтованих у своєму розвитку на людиноцентричну систему цінностей. Знаходячись під безперервним впливом суспільства та реалізуючи свій потенціал у середовищі, в якому функціонують, архіви виступають одночасно об'єктом і суб'єктом соціалізації.

¹⁵ Соціалізація. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремінь. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 834.

¹⁶ Лещук Г. В. Соціалізація особистості як соціально-педагогічне явище... С. 71.

Інформаційні потреби сучасної людини і суспільства повсякчас ускладнюються¹⁷. Сьогодні архівісти постійно стикаються з новими завданнями і викликами, зумовленими розвитком цифрових технологій, появою нових інноваційних продуктів, нестримним зростанням обсягів даних та зміною світоглядних орієнтирів нового типу споживача. Як наслідок, – змінюються підходи, з'являються нові напрями у їхній діяльності. Немінучими для працівника архівної установи стали психологічна готовність до публічності (особливо для представників керівного складу як галузі в цілому, так і кожної окремої архівної установи зокрема), професійне зростання, розширення навколо себе інформаційно-комунікативного простору у різних його варіантах, прийняття й використання у роботі технічних новинок, розуміння етики роботи з інформацією, іміджевих і маркетингових стратегій розвитку, відкритість до співпраці тощо.

Поряд із традиційними функціями комплектування, науково-технічного опрацювання, забезпечення збереженості, обліку документів та доступу до них важливу роль у системі складових унаочнення соціальної місії архівів «суспільства знань» почали виконувати такі функції, як:

- 1) прогностична;
- 2) інформаційно-комунікативна;
- 3) освітньо-виховна;
- 4) культурно-просвітницька;
- 5) культурно-аксіологічна;
- 6) меморіальна (функція колективної пам'яті);
- 7) когнітивна;
- 8) інтегративна.

Нова роль сьогодні відводиться пізнавальній функції архіву як важливого елемента системи соціальних комунікацій суспільства цифрової доби. Ця функція тісно переплітається з інформаційною, культурно-просвітницькою та освітньо-виховною і унаочнюється, насамперед, у підготовці архівною спільнотою численних виставкових проєктів, науково-популярних публікацій у пресі, організації багатопланових просвітницьких масових заходів, під час яких можуть поєднуватися елементи навчання, бесіди, консультації, концерти, вистави, конкурси дитячої творчості та ін.¹⁸ (на зразок «Весни в Плютах» – вже традиційного щорічного мистецького свята на території архівно-музейного комплексу «Літератур-

¹⁷ Шестопалова О. В. Імідж сучасного бібліотекаря як базовий елемент бібліотечного маркетингу // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Бібліотеки вищих навчальних закладів: досвід та перспективи» (11–13 жовтня 2016 р., м. Київ). URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/for_lib/konf-2016-1/dopovidy.pdf#page=90 (дата звернення: 06.08.2021).

¹⁸ «Літературно-мистецькі Плюти» – відділ Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. URL: <https://csamm.archives.gov.ua/literaturno-mystetski-pliuty/> (дата звернення: 09.08.2021).

но-мистецькі Плюти», що є відділом Центрального державного архіву-музею літератури та мистецтва України (ЦДАМЛМ України).

Як позитивну практику можна кваліфікувати організацію у стінах архівів днів відкритих дверей, зустрічей з відомими діячами науки та культури, екскурсій, участь представників архівної спільноти у теле- та радіопроєктах. І хоч окреслені заходи на цьому етапі ще досить важко назвати усталеними для системи архівних установ України на всіх її рівнях, кількісні показники у цьому напрямі роботи свідчать про хорошу динаміку. Так, Головою Державної архівної служби України Анатолієм Хромовим під час публічного звіту про підсумки діяльності Укрдержархіву за 2020 р. було озвучено такі цифри: понад 30 інтерв'ю з актуальних тем керівного складу контролюючого органу та керівників архівних установ; вихід більше 140 радіосюжетів та майже 200 телесюжетів за участю архівістів¹⁹ упродовж року. Креативним за своєю природою і вартим актуалізації є досвід Державного архіву Хмельницької області щодо проведення екскурсій школярам молодшої вікової групи, який жваво обговорювався та отримав схвальні відгуки у соціальних медіа, зокрема серед користувачі Facebook²⁰.

Центральний державний електронний архів України (ЦДЕА України) також не стоїть осторонь таких процесів, стає ближчим до людей, вивчає їхні потреби і продовжує удосконалювати роботу у цьому напрямі. Так, у лютому 2020 р. на базі архіву за підтримки Державної архівної служби України та Співки архівістів України відбулася відкрита зустріч архівної спільноти, працівників і студентів вищих навчальних закладів м. Києва та представників засобів масової інформації з Валерієм Петушаком – українським мандрівником, науковцем, письменником, фонд особового походження якого зберігається у ЦДЕА України²¹. Захід отримав високу оцінку учасників та преси²².

¹⁹ Підсумки діяльності Укрдержархіву за 2020 рік. Публічний звіт голови Державної архівної служби України // YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ajOJo0sSyJo> (дата звернення: 20.08.2021).

²⁰ Хромов А. «Архів – не місце для екскурсій» казали вони колись...» // Facebook. URL: <https://www.facebook.com/groups/dostup.do.arhiviv/permalink/1671484883043506/> (дата звернення: 10.08.2021); Анатолій Хромов: «Архів – не місце для екскурсій», – казали вони колись...» // Facebook. URL: https://www.facebook.com/minjust.official/?hc_ref=ARS0kEoYYYY93fZOlsrFyGf_KK25Cstle2CLOLV6vkjP-Em-pud39QWurxEWj3So3vU&fref=nf&__tn__=kCH-R (дата звернення: 10.08.2021); *Те саме*. URL: <https://ne-np.facebook.com/archives.ua/posts/1478140762543985/> (дата звернення: 10.08.2021).

²¹ Відкрита зустріч з фондоутворювачем ЦДЕА України Валерієм Петушаком. 26.02.2020 // Центральний державний електронний архів України. URL: <https://tsdea.archives.gov.ua/ua/news/> (дата звернення: 11.08.2021).

²² Чорна С. Мандрувати навколо світу з легендарним капітаном можна онлайн // «Голос України». 2020. 5 берез. № 43(7300); Букет Є. Зустріч з легендарним капітаном // «Культура і життя». 2020. № 5. 13 берез. С. 4.

Підтримуючи прагнення щодо створення нового образу та позитивного іміджу працівників галузі, 9 червня 2020 р., у Міжнародний день архівів, директор ЦДЕА України Юрій Ковтанюк взяв участь у прямому ефірі програми «Імператив» на UA: Радіо Культура, де окреслив своє бачення ролі і місця архівів в інформаційному онлайн-просторі в умовах протидії сучасним загрозам поширення дезінформації та гібридній війні, окреслив методи боротьби з кібератаками, розповів про баланс між вільним доступом до інформації і захистом даних²³.

Переслідуючи одну із пріоритетних цілей – забезпечення інформаційних потреб суспільства, рівного доступу до інформації, знань і послуг, визначену Стратегією розвитку архівної справи на період до 2025 року²⁴, цьогогоріч у травні власними силами працівників архіву впроваджено звуковий супровід інформаційних матеріалів, розміщених на офіційному вебсайті ЦДЕА України (вперше у практиці архівних установ України); проводиться активна робота в рамках реалізації ініційованих Укрдержархівом масштабних інформаційно-пошукових Інтернет-проектів «Український мартиролог XX ст.» та «Шукаємо в архівах»; взято активну участь у створенні й наповненні інформаційного онлайн-ресурсу «Архіви Криму», розміщеного на офіційному вебпорталі Укрдержархіву²⁵. ЦДЕА України також був активним учасником робочої групи з реалізації онлайн-проекту «Унікальні документи Національного архівного фонду» (2020 р., перегляд доступний за посиланням <https://archives.gov.ua/?uniq=1&s=>). Окрім збереження документальної спадщини, створення й систематичне наповнення цих вебресурсів дозволить забезпечити комфорт користувача, автоматизувавши пошук архівної інформації та надавши останньому можливість працювати віддалено.

У контексті окресленого вище, не можна пройти осторонь того факту, що мережа Інтернет стала для архівів вікном у зовнішній світ, дозволила забезпечити безперервний транскордонний зв'язок хранителів ретроспективної архівної інформації та її споживачів. Плоди взаємодії людини і техніки у напрямі соціалізації архівних послуг вже сьогодні є дійсно вражаючими: створення відкритих баз і банків даних, віртуальні екскурсії й онлайн-репрезентація цифрових архівних зібрань стали не-

²³ Участь директора ЦДЕА України у прямому ефірі програми «Імператив» на UA: Радіо Культура. 09.06.2020 // Центральний державний електронний архів України. URL: <https://tsdea.archives.gov.ua/ua/news/> (дата звернення: 11.08.2021).

²⁴ Стратегія розвитку архівної справи на період до 2025 року // Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. URL: https://undiasd.archives.gov.ua/doc/strategy_16.09.2020.pdf (дата звернення: 14.08.2021).

²⁵ Державна архівна служба України. Офіційний вебпортал органу виконавчої влади. URL: <https://archives.gov.ua/ua/> (дата звернення: 12.08.2021).

від'ємною частиною світової архівної практики. Левова частка запитів на архівну інформацію задовольняється нині шляхом електронної взаємодії. Україна сьогодні не є винятком. За результатами дослідження, проведеного у 2020 р. Інститутом розвитку свободи інформації (IDFI, Грузія) у партнерстві із зарубіжними науковцями в рамках проєкту «Оцінка відкритості державних архівів у пострадянських республіках та країнах Східного блоку під час пандемії коронавірусу», українські архіви було визнано найбільш адаптивними й відкритими для користувачів у період пандемії²⁶. Це стало можливим завдяки ініціативності, людиноорієнтованим підходам та активній професійній і громадянській позиції нинішніх керівників галузі, колективів кожної окремо взятої архівної установи, попри необхідність колосальних фінансових інвестицій, інституційного та технологічного оновлення, численні стереотипи про професію архівіста як пасивну і відчужену від прогресу, які роками формувалися і досі мають місце в українському суспільстві, хоч поступово ця тенденція іде на спад.

Новим досвідом для українського архівіста у 2021 р. стала реалізація ініціативи Голови Державної архівної служби України А. Хромова щодо створення віртуальних 3D-екскурсій архівними приміщеннями. На виконання цього доручення працівниками ЦДЕА України розроблено проєкт Методичних рекомендацій зі створення 3D-екскурсій в архівних установах та, спільно із фахівцями ЦДАМЛМ України, презентовано перший проєкт 3D-огляду меморіального кабінету Олександра Довженка²⁷, а згодом – кабінетів українських письменників Івана Микитенка²⁸ та Юрія Яновського²⁹. У серпні 2021 р. до ініціативи 3D-екскурсій долучилися співробітники Центрального державного науково-технічного

²⁶ Анатолій Хромов: українські архіви визнано найбільш адаптивними та відкритими для користувачів у період пандемії // Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/anatoliy-hromov-ukrainski-arhivi-viznano-naybilsh-adaptivnimi-ta-vidkritimi-dlya-koristuvachiv-u-period-pandemii> (дата звернення: 10.08.2021).

²⁷ Перший 3D-огляд меморіального кабінету Олександра Довженка // Центральний державний електронний архів України. URL: <https://tsdea.archives.gov.ua/tmp/pano2vr/csam/> (дата звернення: 10.08.2021); Голова Державної архівної служби України Анатолій Хромов ініціював 3D-екскурсії державними архівами // Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади в Україні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/golova-derzhzharchivu-anatolij-hromov-incipiyuvav-3d-ekskursiyi-derzhavnimi-arhivami> (дата звернення: 10.08.2021).

²⁸ Архів-музей запрошує у новий віртуальний 3D-тур // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. URL: <https://csamm.archives.gov.ua/2021/08/30/arkhiv-muzei-zaproshuie-u-novyi-virtualnyi-3d-tur/> (дата звернення: 01.09.2021).

²⁹ Меморіальний кабінет Ю. І. Яновського (ЦДАМЛМ України) // Центральний державний електронний архів України. URL: https://tsdea.archives.gov.ua/tmp/pano2vr/csam/#room_2 (дата звернення: 03.09.2021).

архіву України, оприлюднивши на офіційному вебсайті архіву такі огляди своїми читальним залом та архівосховищем³⁰. За офіційним Інтернет-джерелом, незабаром планується оприлюднення для широкого кола охочих нових віртуальних екскурсій всіма центральними державними архівними установами України³¹.

Жвава реакція користувачів соціальних мереж, інтерес до цієї ініціативи засобів масової інформації, серед яких – популярне видання «Історична правда»³², а також оприлюднення новини про подію офіційними Інтернет-джерелами (на вебресурсі Міністерства юстиції України, Урядовому порталі) зайвий раз доводять, що нові ініціативи архівної спільноти є на часі, а діяльність щодо їх реалізації скерована у правильне русло.

На тлі загальної світової тенденції актуалізації у всіх сферах суспільної діяльності питання інвалідності, поетапно, у межах наявного фінансування, вирішуються проблеми у напрямі забезпечення належних умов для безперешкодного доступу до архівної інформації людей з обмеженими фізичними можливостями. На офіційних вебсайтах Укрдержархіву й низки архівних установ додано функцію «Людам із порушенням зору» («Для слабозорих»); активізовано роботу щодо забезпечення доступності до споруд центральних архівів маломобільних груп населення. Так, у жовтні 2020 р. обладнано кнопкою виклику і пандусом вхід до будівлі Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного та Центрального державного архіву зарубіжної україніки³³. Серед найближчих планів Укрдержархіву –

³⁰ 3D-огляд читального залу архіву // Центральний державний науково-технічний архів України. URL: <https://cdnta.archives.gov.ua/pano/> (дата звернення: 12.08.2021); Архіви долучаються до ініціативи 3D-екскурсій // Facebook. URL: <https://ur-pk.facebook.com/archives.ua/posts/1502599953431399> (дата звернення: 12.08.2021); Центральний державний науково-технічний архів України продовжує віртуальну 3D-екскурсію архівом. 19 серпня 2021 року // Державна архівна служба України. URL: https://archives.gov.ua/ua/category/news_ua/ (дата звернення: 19.08.2021).

³¹ Голова Державної архівної служби України Анатолій Хромов ініціював 3D-екскурсії державними архівами // Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади в Україні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/golova-derzhzharchivu-anatolij-hromov-iniciyuvav-3d-ekskursiyi-derzhavnimi-arhivami> (дата звернення: 10.08.2021).

³² Оприлюднено 3D-екскурсію меморіальної кімнати Олександра Довженка. Українські архіви опановують нові форми роботи // Українська правда. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2021/05/27/159575/> (дата звернення: 18.08.2021).

³³ Забезпечено доступність до споруд центральних архівів для маломобільних груп населення // INVAK.INFO. URL: <https://invak.info/bezbarernost/zabezpecheno-dostupnist-do-sporud-centralnikh-arkhiviv-dlya-malomobilnikh-grup-naselennya.html> (дата звернення: 11.08.2021).

обладнання автоматичною підйомною платформою головного корпусу комплексу споруд центральних державних архівних установ України, в якому знаходяться ще 5 архівних установ³⁴.

Виконуючи спільну справу, окремі проблеми у цьому напрямі архівні установи намагаються вирішити власними силами. Із досвіду ЦДЕА України: на початку 2021 р. автоматизоване робоче місце користувача було обладнано клавіатурою Брайля для слабозорих; із метою нормативної, психологічної й етичної підготовки працівників архіву до роботи із забезпечення зручності і комфортності перебування осіб, що потребують допомоги, та доступу до його приміщень, у 2018 р. у рамках науково-методичного плану архіву підготовлено й упроваджено у діяльність «Порядок доступу до приміщень Центрального державного електронного архіву України осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення»³⁵; наказом директора визначено працівників архіву для здійснення супроводу осіб, які потребують допомоги³⁶.

Традиційним видом діяльності для працівників державних архівних установ України стала участь у науково-практичних конференціях, вебінарах, круглих столах (у т. ч. власно організованих), міжвідомчих робочих групах, де, кооперуючи зусилля і переймаючи міжнародний досвід, архівна спільнота порушує гострі проблеми матеріально-технічного і нормативно-правового забезпечення, інституційного оновлення, відкритості, доступності архівних послуг, іміджу професії, реформування профільної освіти тощо, перед вирішенням яких нині опинилася галузь. Українські архівісти нині беруть активну участь в обговоренні й реалізації державної політики щодо свободи інформації, захисту персональних даних, інтелектуальної власності, авторських та суміжних прав, упровадження електронного документообігу.

У рамках реалізації Стратегії розвитку архівної справи на період до 2025 року продовжується робота щодо впровадження єдиного електронного читацького квитка, результатом якої повинні стати спрощення відвідування користувачами читальних залів архівів³⁷, зниження рівня

³⁴ Забезпечено доступність до споруд центральних архівів для маломобільних груп населення // INVAK.INFO. URL: <https://invak.info/bezbarernost/zabezpecheno-dostupnist-do-sporud-centralnikh-arkhiviv-dlya-malomobilnikh-grup-naselennya.html> (дата звернення: 11.08.2021).

³⁵ *Очеретяна І. І.* Порядок доступу до приміщень Центрального державного електронного архіву України осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення / Держ. архівна служба України; Центральный державный электронный архив Украины. Київ, 2018. 5 с.

³⁶ ЦДЕА України (Центральный державный электронный архив Украины). Ф. 11. Оп. 1. Спр. 181. Арк. 202–203.

³⁷ Відбулися консультації щодо єдиного електронного читацького квитка. 9 липня 2021 року // Державна архівна служба України. URL: https://archives.gov.ua/ua/category/news_ua/ (дата звернення: 13.08.2021).

бюрократизму та економія найдорожчого активу сучасної людини – її часу.

Важливим кроком на шляху до забезпечення збереженості й подальшого онлайнового доступу до архівних документів генеалогічного характеру – одних із найбільш запитуваних українським соціумом, стало поновлення керівництвом галузі влітку 2020 р. співробітництва з американською корпорацією Family Search International – світовим лідером оцифрування документів окресленої вище тематики³⁸.

Поряд із появою нових завдань і шляхів їх вирішення, взаємозалежність технологічного прогресу й обсягів джерел/каналів інформації зумовили необхідність модернізації підходів до реалізації традиційних функцій архівіста та формування його додаткових професійних компетенцій. Глобальне збільшення документаційних потоків як продукту державного управління, суспільних відносин та приватного життя, їх мінливість (особливо у віртуальному просторі), а також необхідність виокремлення й збереження у цих умовах соціально значущої інформації, що забезпечить суспільству повноцінну дієздатність у майбутньому, можуть стати логічним поясненням залучення сучасного архівіста до формування архівних зібрань на різних етапах життєвого циклу документів, які до них входять (що особливо актуально нині для сторінок соціальних мереж і вебсайтів). Психологічно складним і водночас надважливим завданням архівіста-практика суспільства цифрової доби є ініціативний відбір (у т. ч. самостійний вихід на правовласника) і експертиза цінності Інтернет-джерел із метою їх подальшого зберігання, оскільки в Україні ці процеси на сьогодні є не до кінця врегульованими на державному рівні, вимагають від фахівця одночасно тримати курс на ціннісні орієнтири суспільства, в якому живе, та прогнозувати його потреби у майбутньому, відмовившись при цьому від суб'єктивної оцінки значущості інформації, з якою доводиться працювати.

Враховуючи окреслене вище, не потребує додаткової аргументації той факт, що архівіст XXI ст., окрім своїх традиційних професійних завдань, що формувалися століттями, повинен бути готовий виконувати роль аналітика, менеджера, екскурсовода, маркетолога, педагога, консультанта, психолога й агітатора (особливо в умовах інформаційної війни, коли «архівні документи грають роль останнього аргументу під час руйнування історичних міфів, які часто плодить країна-агресор»³⁹).

³⁸ Оцифрування українських архівів: поновлення співробітництва з американськими партнерами // Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/otsifruvannya-ukrainskih-arhiviv-ponovlennya-spivrobotnitstva-z-amerikanskimi-partnerami> (дата звернення: 14.08.2021).

³⁹ Хромов А. «П'ять І», або як вже сьогодні поліпшити життя архівів // Історична правда. URL: <https://www.istpravda.com.ua/columns/2018/08/20/152806/> (дата звернення: 16.08.2021).

Тому вміння адаптуватися під нововведення, ініціативність, високий рівень тайм-менеджменту⁴⁰, багатозадачність, безперервність саморозвитку, впевненість у соціальній значущості своєї праці, стресостійкість і здатність переконувати перетворилися із переваги в гостру необхідність і невід'ємну складову у системі професійних компетенцій сучасного представника архівної галузі (незалежно від того, яку посаду він обіймає).

У нових умовах розвитку суспільних відносин соціалізація архівіста перебуває у постійній динаміці і здійснюється у 3-х сферах:

- 1) професійній діяльності;
- 2) самосвідомості;
- 3) соціальній комунікації у триаді «архівіст – суспільство – влада» (на всіх її рівнях).

Зазначене вище є процесом безперервним, взаємозалежним і має на своєму шляху низку протиріч і перешкод, а саме:

1) зростаючі очікування соціуму і суспільний запит на розвиток галузі нашаровуються на закладені роками стереотипи про останню як консервативну систему; попри всі ініціативи і прагнення; на їх розвінчування необхідний тривалий час;

2) брак фінансування галузі, у т. ч. за рахунок спеціальних урядових програм, що напряду скорочує матеріально-технічні можливості архівних установ, впливає на впровадження ними зручних для дослідників сервісів, обмежує можливості модернізації приміщень читальних залів, підвищення за державні кошти рівня кваліфікації фахівців в інноваційних напрямках діяльності;

3) неконкурентний на українському ринку праці рівень заробітної плати фахівців, що впливає на рівень їх мотивації (проблема особливо гостро торкається молодих спеціалістів і працівників із технічною спеціальністю, яких сьогодні, на вимогу часу, архів беззаперечно потребує);

4) на тлі загальних тенденцій змін практична архівістика розвивається помітно швидше за її нормативно-правовий базис та теоретико-методологічне підґрунтя, а тому «хранителям колективної пам'яті» не завжди вдається чітко слідувати усталеним уніфікованим правилам, нерідко через банальну причину їх відсутності/застарілості; іноді ці правила доводиться встановлювати/ініціювати/аргументувати;

5) збільшення функціонального навантаження архівів не призвело до пропорційного зростання робочих місць в установах галузі, зумовивши натомість зміни у навантаженні фактично працюючих працівників.

Необхідністю у сучасних умовах розвитку є проведення тренінгів і курсів для працівників архівних установ із питань залучення й утримання цільової аудиторії у віртуальному інформаційно-комунікаційно-

⁴⁰ Калакура Я. С. Персональний менеджмент архівіста... С. 85.

му середовищі, просування там власних акаунтів та груп за інтересами. Актуальними залишаються питання вивчення особливостей блогінга, кіберзахисту, роботи з масмедіа, системами електронного документообігу, левову частку з яких архівна спільнота намагається сьогодні вирішувати власними зусиллями шляхом проведення провідними фахівцями-практиками навчальних семінарів, вебінарів та консультацій⁴¹, у т. ч. у режимі онлайн. Програмні засоби та сервіси відеотелефонного зв'язку на зразок «Microsoft Teams», «Zoom», «Google Meet» стали важливими інструментами дієздатності архівів, особливо в умовах пандемії коронавірусу COVID-19, відкрили переваги дистанційного спілкування та помітно посилили внутрішні комунікаційні зв'язки архівної спільноти як професійної групи, дозволивши подолати бар'єр відстані й оперативно організувати діалог, у т. ч. із зарубіжними колегами/партнерами.

Вже традиційно представники архівної галузі в рамках підвищення кваліфікації не втрачають можливостей безкоштовного дистанційного навчання/саморозвитку без відриву від виробництва, доступного завдяки спеціалізованим вебджерелам на зразок запущеного у 2014 р. українського громадського проєкту масових відкритих онлайн-курсів «Prometheus», національної онлайн-платформи з цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта» Міністерства цифрової трансформації України та ін.

Помітно зросла тенденція реєстрації архівних установ України на різних соціальних вебплатформах. На сучасному етапі розвитку соціальної взаємодії в українському сегменті Facebook, Twitter та Instagram професійна група представлена особистими профілями працівників галузі, офіційними сторінками Укрдержархіву, архівних установ та Спільки архівістів України, тематично-орієнтованими спільнотами, однією з найпопулярніших серед яких є відкрита група «Доступ до архівів», створена у соціальній мережі Facebook у 2013 р. «з метою підвищення обізнаності про архівну сферу, архівне законодавство та обміну інформацією щодо знаходження архівної інформації в архівах України та за кордоном»⁴². Учасниками цієї групи станом на 15.03.2021 р. було 18 тис. 959 осіб,

⁴¹ Відбулася комунікаційна відеоконференція для архівних установ. 13 липня 2021 року // Державна архівна служба України. URL: https://archives.gov.ua/ua/category/news_ua/ (дата звернення: 17.08.2021); Навчальний семінар з інформаційної безпеки в ЦДЕА України. 02.11.2020 // Центральний державний електронний архів України. URL: <https://tsdea.archives.gov.ua/ua/news/> (дата звернення: 17.08.2021); Навчальний семінар з питань впровадження СЕД АСКОД. 18.02.2021 // Центральний державний електронний архів України. URL: <https://tsdea.archives.gov.ua/ua/news/> (дата звернення: 18.08.2021); Комунікаційна відеоконференція для архівних установ області. 28.07.2021 // Державний архів Хмельницької області. URL: https://dahmo.gov.ua/News_all.php (дата звернення: 21.08.2021).

⁴² Доступ до архівів // Facebook. URL: <https://www.facebook.com/groups/dostup.do.arhiviv/> (дата звернення: 20.08.2021).

серед них: архівісти, історики, дослідники, науковці, медіа-експерти, громадські активісти, юристи, журналісти та ін. зацікавлені особи⁴³. Упродовж 5-ти місяців кількість учасників зросла до 19 тис. 875 осіб (показник зазначений станом на 20.08.2021 р.)⁴⁴, що свідчить про популярність цієї спільноти. Публікації у стрічці новин інтенсивно поповнюються, супроводжуються жвавим обговоренням та ретрансляцією оприлюдненої інформації на особисті профілі учасників групи.

Варто відзначити, що в умовах зростання уваги пересічних громадян до онлайну і неформальних каналів комунікації, соціальні мережі можна віднести до категорії найбільш бюджетних та дієвих інструментів реалізації інформаційно-комунікаційних й іміджевих стратегій сучасного архіву, що дозволяють забезпечити встановлення багаторівневих комунікативних зв'язків, оперативно реагувати на суспільні запити й поширювати інформацію про свою діяльність (поточні події, досягнення, цілі та перспективи розвитку) без залучення додаткового фінансування, ініціювати й забезпечувати масштабні публічні обговорення проблемних питань, отримувати актуальну статистику у режимі 24/7 тощо.

Аналітичний огляд соціальних медіа дає право стверджувати про помітний сплеск активності українських архівістів у Facebook. Нині у цій соціальній мережі представлені усі центральні державні архіви та архіви областей України, швидкими темпами зростає популярність офіційної сторінки Державної архівної служби України, на яку станом на 26.08.2021 р. підписано 4 тис. 984 особи, що у порівнянні з показником піврічної давності дозволяє говорити про збільшення кількості фоловерів за цей час майже на тисячу.

На регулярне відстеження Facebook-сторінок центральних державних архівів України станом на 20.08.2021 р. усього підписалися 16 тис. 382 особи. Для порівняння, 13.03.2021 р. число читачів складало 14 тис. 588 осіб⁴⁵, а у 2019 р. цей показник був удвічі меншим і, за підрахунками В. Бездрабко, становив 7 тис. 449 підписників⁴⁶. Представлені цифри говорять самі за себе і не потребують додаткових коментарів. Помітно нижчою продовжує залишатися активність українських архівістів у Twitter, Instagram та інших популярних серед інтернет-користувачів соціальних мережах.

⁴³ Левчук О. В. Соціальні мережі як інструмент реалізації інформаційно-комунікаційних та іміджевих стратегій сучасного архіву: виклики та перспективи // *Архівістика: теорія, методика, практика: матеріали Другої міжнародної науково-практичної конференції* (22–23 квіт. 2021 р., м. Кам'янець-Подільський). Кам'янець-Подільський, 2021. С. 121.

⁴⁴ Доступ до архівів // Facebook. URL: <https://www.facebook.com/groups/dostup.do.arhiviv/> (дата звернення: 20.08.2021).

⁴⁵ Левчук О. В. Соціальні мережі як інструмент реалізації інформаційно-комунікаційних та іміджевих стратегій сучасного архіву... С. 122.

⁴⁶ Бездрабко В. В. Архів, архівіст, архівна культура... С. 55.

Усвідомлюючи необхідність й усі перспективи розвитку цього напрямку діяльності, питання розширення присутності архівів в автоматизованому соціальному середовищі знаходиться сьогодні на особливому контролі Державної архівної служби України, порушується на оперативних нарадах Голови Укрдержархіву з керівниками архівних установ, міжархівних робочих зустрічах, реалізується як виконанням протокольних й іншого роду доручень, так і втіленням у життя власних ініціатив кожної окремо взятої профільної установи. Разом із тим, слід наголосити, що практика використання у своїй діяльності соціальних мереж як інструменту є для українських архівістів відносно новою, а тому потребує подальшого удосконалення, вимагає поглиблення навичок і вироблення чітких стратегій щодо подальшого унормування цієї (на сьогоднішній день уже невід'ємної) частини робочого процесу⁴⁷. Враховуючи тривалість часу, необхідну для ефективного моніторингу й ретрансляції новин колег, підготовки якісних і цікавих матеріалів для систематичного поповнення власних акаунтів, надання відповідей на отримані запити/коментарі, практичною необхідністю видається нині внесення зазначеного вище виду діяльності до уніфікованих форм планово-звітної документації⁴⁸, що дозволить у перспективі активізувати і покращити роботу архівів у цьому напрямі та піднімати питання щодо введення додаткової штатної одиниці – посадової особи, яка б «писала інформацію, узгоджувала її з керівництвом та публікувала, відповідала на коментарі громадян, особисті повідомлення, що надходять до публічної сторінки, та проводила постійний моніторинг зворотного зв'язку»⁴⁹, оскільки такої можливості організації робочого процесу немає, а ведення офіційних сторінок архівних установ у соціальних мережах, як правило, нашаровується на інші посадові обов'язки працівників. Ця проблема ще чекає свого вирішення.

На якісно новий рівень вийшла сьогодні співпраця архівів з історико-культурними установами (музеями, бібліотеками, заповідниками), грантовими фондами, органами місцевого самоврядування та іншими інституціями громадянського суспільства. Ця взаємодія здійснюється, головним чином, у питаннях залучення додаткового фінансування та спільної реалізації суспільно значущих проєктів (як всеукраїнських, так і в рамках окремого регіону), знаковими серед яких лише упродовж 2020–2021 рр. стали: «Крим – це Україна» (спільно з музейною спільнотою, Херсонською обласною державною адміністрацією та громадськими ор-

⁴⁷ Левчук О. В. Соціальні мережі як інструмент реалізації інформаційно-комунікаційних та іміджевих стратегій сучасного архіву... С. 122.

⁴⁸ Наказ Державної архівної служби України від 23.10.2020 № 133 «Про затвердження форм планової і звітної документації та порядок їх складення» // Інформаційний збірник Державного архіву Луганської області. Северодонецьк, 2020. Вип. 2(53). С. 11.

⁴⁹ Фролова Н. Особливості використання соціальних мереж... С. 8.

ганізаціями), «Бортництво Полісся: архаїчна традиція у сучасному вимірі» (долучення до створення Вишгородським історико-культурним заповідником віртуального музею бортництва), «Імена самостійної України» (у партнерстві з благодійним фондом «Героїка»)⁵⁰, «Шталаг № 325. Табір краплі води та повільної смерті» (у рамках співпраці з Національним музеєм історії України у Другій світовій війні та Меморіальним музеєм тоталітарних режимів «Територія терору»)⁵¹, «Go інформатизувати» (комплексна система інформатизації ЦДАМЛІМ України за підтримки Українського культурного фонду)⁵². Цей перелік несе відбиток суб'єктивної авторської оцінки і не є вичерпним.

Про подолання психологічного бар'єру соціальної відчуженості та активну громадянську позицію сучасного українського архівіста красномовно свідчать факти підтримки ним численних громадських ініціатив: флешмобів, культурно-просвітницьких і природоохоронних акцій, благоустрою місць громадського користування тощо⁵³.

Безумовно, що подані нами у якості прикладу заходи поки що важко кваліфікувати як елементи усталеної архівної практики. Це – лише початок складного шляху трансформації моделі поведінки архівів у сучасному соціокультурному просторі. Разом із тим, результати проведеного аналізу дозволяють говорити про позитивну динаміку цих змін і стверджувати, що архівна спільнота рухається у правильному напрямі й не повинна зупинятися на досягнутому. Беззаперечними у контексті наведених вище аргументів видаються бажання й готовність сучасного представника галузі відповідати вимогам демократично орієнтованого суспільства цифрової доби, приймати і продуктивно виконувати

⁵⁰ Підсумки діяльності Укрдержархіву за 2020 рік. Публічний звіт голови Державної архівної служби України // YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ajOJo0sSyJo> (дата звернення: 20.08.2021).

⁵¹ Державний архів Львівської області долучився до роботи виставки про Шталаг № 325 // Державний архів Львівської області. URL: <https://loda.gov.ua/news?id=54009> (дата звернення: 19.08.2021).

⁵² Go інформатизувати! // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. URL: <https://csamm.archives.gov.ua/2021/07/21/go-informatyzuvaty/> (дата звернення: 25.08.2021).

⁵³ Державний архів Черкаської області долучився до Всеукраїнської акції «Мільйон дерев за добу» // Державний архів Черкаської області. URL: <https://www.ck.archives.gov.ua/?type=novyna&id=336> (дата звернення: 26.08.2021); Відзначення Дня охорони праці в Україні. 10.05.2021 // Центральний державний електронний архів України. URL: <https://tsdea.archives.gov.ua/ua/news/> (дата звернення: 26.08.2021); Символ роду і народу: українська вишиванка // Центральний державний архів зарубіжної україніки. URL: <https://tsdazu.archives.gov.ua/archives/6101> (дата звернення: 26.08.2021); Вшанування пам'яті загиблих захисників України. 29.08.2020 // Центральний державний електронний архів України. URL: <https://tsdea.archives.gov.ua/ua/news/> (дата звернення: 26.08.2021).

нові для нього ролі, переосмислювати сформовану десятиліттями систему професійних цінностей, адаптуватися в умовах постійних змін соціального середовища, залишаючись при цьому повноцінним і активним учасником суспільних відносин. Представлена Укрдержархівом у 2020 р. до публічного обговорення Стратегія розвитку архівної справи на період до 2025 року чітко доводить розуміння нині українським архівістом своєї місії, необхідності й шляхів модернізації галузі, основних проблем, викликів і ризиків на цьому шляху.

Усвідомлюючи численні загрози і перспективи породженої цифровою ерою залежності людини від новітніх досягнень ІТ-технологій, виходячи зі своїх фінансових можливостей і кадрового забезпечення, архіви намагаються максимально використовувати ці технології у якості союзника, інструменту, який зараз і у довгостроковій перспективі повинен допомагати достойно відповідати на постійно зростаючі запити нового типу користувача, бути ближчим і зрозумілішим для представників різних соціальних прошарків і вікових груп, забезпечувати постійну присутність в інформаційному просторі та підтримку власного іміджу.

Підсумовуючи викладене, слід ще раз зосередити увагу на тому, що багато окреслених вище практик є для працівників українських архівних установ і сьогодні відносно новими, а їх впровадження нашою хується на проблеми фінансування, кадрового голоду, модернізації профільної освіти, суспільні стереотипи про галузь і застарілу нормативно-правову базу та може бути вирішене лише у тісній взаємодії із соціумом й інститутами влади. Саме громадянське суспільство із його потягом до знань, демократії і верховенства права має стати і продовжувати залишатися незмінним гарантом належної уваги держави до архіву як важливого соціального інституту, роль якого помітно зросла.

Дослідження не претендує на роль вичерпного, а лише порушує багатоаспектну проблему соціалізації архівів через призму їх трансформації та діяльності в умовах постійних змін в інформаційно-комунікаційній індустрії. Актуальними для подальшого студіювання залишаються питання щодо ефективних шляхів і засобів залучення громадянського суспільства до цього процесу, пошуку найоптимальніших механізмів взаємодії представників професійної спільноти з соціумом і державою на шляху вирішення гострих проблем нормативно-правового й матеріально-технічного забезпечення галузі, створення інших необхідних умов для гармонійного поєднання традиції і новаторства у повсякденні українського архівіста.

REFERENCES

1. Anatolii Khromov: «Arkhir – ne mistse dlia ekskursii», – kazaly vony kolys...» [Anatolii Khromov, «"Archive is not a place for excursions", they once said...»]. Retrieved from <https://www.facebook.com/minjust>.

official/?hc_ref=ARS0kEoYYY93fZOlsrFyGf_KK25Cstle2CLOLV6vkjP-Em-pud39QWurxEWj3So3vU&fref=nf&__tn__=kCH-R [in Ukrainian].

2. Anatolii Khromov: «Arkhir – ne mistse dlia ekskursij», – kazaly vony kolys...» [Anatolii Khromov: «Archive – not a place for excursions» – they once said...]. Retrieved from <https://ne-np.facebook.com/archives.ua/posts/1478140762543985/> [in Ukrainian].

3. Anatolii Khromov: ukrainski arkhivy vyznano naibilsh adaptivnymy ta vidkrytymy dlia korystuvachiv u period pandemii [Anatolii Khromov: Ukrainian archives are recognized as the most adaptive and open for users during the pandemic]. Retrieved from <https://minjust.gov.ua/news/ministry/anatoliiy-hromov-ukrainski-arhivi-viznano-naybilsh-adaptivnimi-ta-vidkritimi-dlya-koristuvachiv-u-period-pandemii> [in Ukrainian].

4. Arkhir-muzei zaprosuie u novyi virtualnyi 3D-tur [The archives-museum invites you to the new virtual 3D tour]. Retrieved from <https://csamm.archives.gov.ua/2021/08/30/arkhir-muzei-zaprosuie-u-novyi-virtualnyi-3d-tur/> [in Ukrainian].

5. Arkhivy doluchaiutsia do initsiatyvy 3D-ekskursii [Archives join the 3D tour initiative]. Retrieved from <https://ur-pk.facebook.com/archives.ua/posts/1502599953431399> [in Ukrainian].

6. Bezdrabko, V. V. (2019). Arkhir, arkhivist, arkhivna kultura: ideia, metafora, postannia maibutnoho obrazu [Archives, archivist, archival culture: idea, metaphor, emergence of the future image]. *Arkhivy Ukrainy*, 2(319), 42–66. [in Ukrainian].

7. Bezdrabko, V. V. (2018). Elektronnyi arkhiv: chy hotovi my do novykh vykykiv? [Electronic archives: are we ready for new challenges?]. Abstract of Papers '18: *Informatsiia, komunikatsiia, suspilstvo 2018: materialy 7-i Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii IKS-2018*. (pp. 123–124). Lviv. [in Ukrainian].

8. Bezdrabko, V. V. (2020). «Kovidni» transformatsii arkhivnoi haluzi [«Covid» transformations in archival sphere]. Abstract of Papers '20: *Informatsiia ta sotsium: materialy V mizhnarodnoi naukovoï konferentsii* (pp. 42–43). Vinnytsia. [in Ukrainian].

9. Bezdrabko, V. V. (2019). Yak rozpovidaty ditiam pro arkhivy i dokumenty [How to tell children about archives and documents]. *Arkhivy Ukrainy*, 1, 72–86. [in Ukrainian].

10. Buket, Ye. (2020). Zustrich z lehendarnym kapitanom [Meeting with the legendary captain]. *Zahalnodержavna ukrainska hazeta «Kultura i zhyttia»*, 5, 4. [in Ukrainian].

11. Chorna, S. (2020). Mandruvaty navkolo svitu z lehendarnym kapitanom mozna onlain [You can travel around the world with the legendary captain online]. *Hazeta Verkhovnoi Rady Ukrainy «Holos Ukrainy»*, 43(7300). [in Ukrainian].

12. Chubatenko, O. M. & Kyrylenko, O. M. (2018). Nauka yak sotsialnyi instytut ta ob'iekt politychnoho upravlinnia [Science as a social institution and an object of political management]. *Rehionalni studii*, 12, 30–35. [in Ukrainian].

13. Chyrkova, M. Yu. (2017). Chy potriben ukrainskym arkhivam rebrendynh? [Is it necessary to rebrand Ukrainian archives?]. *Studii z arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva*, 24/25, 78–86. [in Ukrainian].

14. Chyrkova, M. Yu. (2021). Osvitnia diialnist suchasnykh arkhiviv [Educational activities of modern archives]. Abstract of Papers '21: *Arkhivistyka: teoriia, metodyka, praktyka: materialy Druhoi mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 205–208). Kamianets-Podilskyi. [in Ukrainian].

15. Derzhavna arkhivna sluzhba Ukrainy. Ofitsiyni vebportal orhanu vykonavchoi vlady [State Archival Service of Ukraine. Official webportal]. Retrieved from <https://archives.gov.ua/ua/> [in Ukrainian].

16. Derzhavnyi arkhiv Cherkaskoi oblasti doluchyvsia do Vseukrainskoi aktsii «Milion derev za dobu» [The State Archives of Cherkasy region has joined the all-Ukrainian campaign «One million trees per day»]. Retrieved from <https://www.ck.archives.gov.ua/?type=novyna&id=336> [in Ukrainian].

17. Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti doluchyvsia do roboty vystavky pro Shtalah № 325 [The State Archives of Lviv region has joined the work of the exhibition about Stalag No. 325]. Retrieved from <https://loda.gov.ua/news?id=54009> [in Ukrainian].

18. Dostup do arkhiviv [An access to the archives]. Retrieved from <https://www.facebook.com/groups/dostup.do.arhiviv/> [in Ukrainian].

19. Frolova, N. V. (2019). Osoblyvosti vykorystannia sotsialnykh merezh u diialnosti orhaniv publichnoi vlady [Features of using social networks in the activities of public authorities]. *Publichne administruvannia: teoriia ta praktyka*, 1(21), 1–14. [in Ukrainian].

20. Go informatyzuvaty [Go inform]. Retrieved from <https://csamm.archives.gov.ua/2021/07/21/go-informatyzuvaty/> [in Ukrainian].

21. Holova Derzhavnoi arkhivnoi sluzhby Ukrainy Anatolii Khromov initsiiuvav 3D-ekskursii derzhavnykh arkhivamy [Head of the State Archival Service of Ukraine Anatolii Khromov initiated 3D tours at state archives]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/golova-derzhavnoi-arhiv-anatolij-hromov-iniciuvav-3d-ekskursii-derzhavnykh-arhivami> [in Ukrainian].

22. Kalakura, Ya. S. (2020). Personalnyi menedzhment arkhivista: teoretychni zasady i suchasna praktyka [Archivist's personal management: theoretical principles and modern practice]. *Arkhivy Ukrainy*, 1(322), 84–103. [in Ukrainian].

23. Kalakura, Ya. S. (2012). Profesiina etyka arkhivista ta zapobihannia konfliktiv: kontekst menedzhmentu [Archivist's professional ethics and conflict prevention: the context of management]. *Arkhivy Ukrainy*, 4(280), 15–31. [in Ukrainian].

24. Kalakura, Ya. S. & Kovtaniuk, Yu. S. (2019). Arkhivnyi menedzhment v umovakh elektronnoho uriaduvannia [Archival management in the conditions of e-governance]. *Arkhivy Ukrainy*, 3(320), 18–57. [in Ukrainian].

25. Khromov, A. (2021). «Arkhiv – ne mistse dlia ekskursij» kazaly vony kolys...» [«Archive – not a place for excursions» – they once said...]. Retrieved from <https://www.facebook.com/groups/dostup.do.arhiviv/permalink/1671484883043506/> [in Ukrainian].

26. Khromov, A. (2018). «Piat I», abo yak vzhe sohodni polipshyty zhyttia arkhiviv [«Five I», or how to improve the life of archives today]. Retrieved from <https://www.istpravda.com.ua/columns/2018/08/20/152806/> [in Ukrainian].

27. Komunikaetsiina videokonferentsiia dlia arkhivnykh ustanov oblasti [Communication video conference for regional archival institutions] (2021). Retrieved from https://dahmo.gov.ua/News_all.php [in Ukrainian].

28. Kovalenko, I. P. (2016). Zhurnalistyka yak sotsialnyi instytut [Journalism as a social institution]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury*, 49, 149–162. [in Ukrainian].

29. Kovtaniuk, Yu. S. (2017). Yak toho vymahaie chas [As time demands]. *Hazeta Verkhovnoi Rady Ukrainy «Holos Ukrainy»*, 84(6589). [in Ukrainian].

30. Kravtsov, S. O. (2013). Profesiini hrupy yak sotsialna systema: problemy interaktsii [Professional groups as a social system: problems of interaction]. *Ukrainskyi sotsium*, 1(44), 141–156. [in Ukrainian].
31. Leschuk, H. V. (2011). Sotsializatsiia osobystosti yak sotsialno–pedahohichne yavysche [Socialization of personality as social and pedagogical phenomenon]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Pedahohika. Sotsialna robota*, 20, 71–73. [in Ukrainian].
32. Levchuk, O. V. (2021). Sotsialni merezhi yak instrument realizatsii informatsiino-komunikatsiinykh ta imidzhevykh stratehii suchasnoho arkhivu: vyklyky ta perspektyvy [Social networks as a tool for presenting information and communication as well as image strategies of modern archives: challenges and prospects]. Abstract of Papers '21: *Arkhivistyka: teoriia, metodyka, praktyka: materialy Druhoi mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 120–124). Kamianets-Podilskyi. [in Ukrainian].
33. «Literaturno-mystetski Pliuty» – viddil Tsentralnoho derzhavnoho arkhivu-muzeiu literatury i mystetstva Ukrainy [«Literary and artistic Pliuty» – department of the Central State Archives-Museum of Literature and Art of Ukraine]. Retrieved from <https://csamm.archives.gov.ua/literaturno-mystetski-pliuty/> [in Ukrainian].
34. Medvedieva, V. (2016). Osoblyvosti protsesu sotsializatsii osobystosti v umovakh informatsiinoho suspilstva [Features of the socialization process in information society]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 43, 584–595. [in Ukrainian].
35. Memorialnyi kabinet Yu. I. Yanovskoho (TsDAML Ukraine) [Yu. I. Yanovsky's Memorial Office (the Central State Archives-Museum of Literature and Art of Ukraine)]. Retrieved from https://tsdea.archives.gov.ua/tmp/pano2vr/csam/#room_2 [in Ukrainian].
36. Merton, R. (1973). *The sociology of science. Theoretical and empirical investigations*. Chicago and London: University of Chicago Press. [in English].
37. Nakaz Derzhavnoi arkhivnoi sluzhby Ukrainy vid 23.10.2020 № 133 «Pro zatverdzhennia form planovoi i zvitnoi dokumentatsii ta poriadok ikh skladennia» [Directive of the State Archival Service of Ukraine № 133 dated 23.10.2020 «On approval of forms of planning and reporting documentation and the procedure for their preparation»]. *Informatsiinyi zbirnyk Derzhavnoho arkhivu Luhanskoi oblasti*, 2(53), 11. [in Ukrainian].
38. Navchalnyi seminar z informatsiinoi bezpeky v TsDEA Ukrainy [Training seminar on information security in the Central State Electronic Archives of Ukraine] (2020). Retrieved from <https://tsdea.archives.gov.ua/ua/news/> [in Ukrainian].
39. Navchalnyi seminar z pytan vprovadzhennia SED ASKOD [Training seminar on the implementation of EDMS ASKOD] (2021). Retrieved from <https://tsdea.archives.gov.ua/ua/news/> [in Ukrainian].
40. Ocheretiana, I. I. (2018). *Poriadok dostupu do prymischen Tsentralnoho derzhavnoho elektronnoho arkhivu Ukrainy osib z invalidnistiu ta inshykh malomobilnykh hrup naseleattia* [Procedure for accessing the premises of the Central State Electronic Archives of Ukraine for people with disabilities and other low-mobility groups]. Kyiv. [in Ukrainian].
41. Opryliudneno 3D-ekskursiiu memorialnoi kimnaty Oleksandra Dovzhenka. Ukrainski arkhivy opanovuiut novi formy roboty [3D tour at the Oleksandr Dovzhenko Memorial Room has been released. Ukrainian archives learn new forms

of work]. Retrieved from <https://www.istpravda.com.ua/short/2021/05/27/159575/> [in Ukrainian].

42. Otsyfruvannia ukrainskykh arkhiviv: ponovlennia spivrobotnytstva z amerykanskyimi partneramy [Digitization of Ukrainian archives: resumption of cooperation with American partners]. Retrieved from <https://minjust.gov.ua/news/ministry/otsyfruvannia-ukrainskih-arhiviv-ponovlennia-spivrobotnytstva-z-amerikanskimi-partnerami> [in Ukrainian].

43. Paliienko, M. H. (2016). Arkhivist informatsiinoho suspilstva: problemy modernizatsii systemy profesiinoi osvity [An archivist of information society: problems of the professional education modernization]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu. Istorii*, 3, 57–62. [in Ukrainian].

44. Paliienko, M. H. (2016). Obraz arkhivu v suchasnomu naukovomu dyskursi: mnozhynnist interpretatsii [The image of archives in contemporary scientific discussions: the multiplicity of interpretations]. *Arkhivy Ukrainy*, 5/6, 136–152. [in Ukrainian].

45. Pershyi 3D-ohliad memorialnoho kabinetu Oleksandra Dovzhenka [The first 3D inspection of the Oleksandr Dovzhenko memorial Office]. Retrieved from <https://tsdea.archives.gov.ua/tmp/pano2vr/csam/> [in Ukrainian].

46. Pidsumky diialnosti Ukrderzharkhivu za 2020 rik. Publichnyi zvit holovy Derzhavnoi arkhivnoi sluzhby Ukrainy [Results of the State Archival Service of Ukraine activities for 2020. Public report of the head of the State Archival Service of Ukraine]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=ajOJo0sSyJo> [in Ukrainian].

47. Shestopalova, O. V. (2016). Imidzh suchasnoho bibliotekaria yak bazovyi element bibliotechnoho marketynhu [Image of a modern librarian as a basic element of library marketing]. *Abstract Papers '16: Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Biblioteky vyschykh navchalnykh zakladiv: dosvid ta perspektyvy»*. Kyiv. Retrieved from http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/for_lib/konf-2016-1/dopovidy.pdf#page=90 [in Ukrainian].

48. Sotsializatsiia [The socialization] (2008). In *Entsyklopediia osvity* (pp. 834–835). Kyiv: Yurinkom Inter.

49. Stratehiia rozvytku arkhivnoi spravy na period do 2025 roku [Strategy for the development of archival affairs for the period until 2025]. Retrieved from https://undiasd.archives.gov.ua/doc/strategy_16.09.2020.pdf [in Ukrainian].

50. Symvol rodu i narodu: ukrainska vyshyvanka [Symbol of the family and people: Ukrainian vyshyvanka]. Retrieved from <https://tsdazu.archives.gov.ua/archives/6101> [in Ukrainian].

51. Tsentralnyi derzhavnyi naukovo-tekhichniy arkhiv Ukrainy prodovzhuie virtualnu 3D-ekskursiiu arkhivom [The Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine continues its virtual 3D tour of the archives] (2021). Retrieved from https://archives.gov.ua/ua/category/news_ua/ [in Ukrainian].

52. Uchast dyrektora TsDEA Ukrainy u priamomu efiri prohramy «Imperatyv» na UA: Radio Kultura [Participation of the head of the Central State Electronic Archives of Ukraine in the live program «Imperatyv» on UA: Radio Culture] (2020). Retrieved from <https://tsdea.archives.gov.ua/ua/news/> [in Ukrainian].

53. Vasylichenko, M. M. (2014). *Orhanizatsiino-funktsionalni transformatsii arkhiviv u suchasnomu sotsialno-komunikatsiinomu seredovyschi* [Organizational and functional transformations of archives in the modern social and communication

environment] (*Extended abstract of Candidate's thesis*). Kharkiv. [in Ukrainian].

54. Vidbulasia komunikatsiina videokonferentsiia dlia arkhivnykh ustanov [A communication video conference was held for archival institutions] (2021). Retrieved from https://archives.gov.ua/ua/category/news_ua/ [in Ukrainian].

55. Vidbulysia konsultatsii schodo yedynoho elektronnoho chytatskoho kvytka [Consultations were held on an integral electronic reader's ticket] (2021). Retrieved from https://archives.gov.ua/ua/category/news_ua/ [in Ukrainian].

56. Vidkryta zustrich z fondoutvoriuvachem TsDEA Ukrainy Valeriiem Petuschakom [An open meeting with the Ukrainian Central State Electronic Archives of Ukraine stakeholder Valerii Pertushchak] (2020). Retrieved from <https://tsdea.archives.gov.ua/ua/news/> [in Ukrainian].

57. Vidznachennia Dnia okhorony pratsi v Ukraini [Celebration of Labor Protection Day in Ukraine] (2021). Retrieved from <https://tsdea.archives.gov.ua/ua/news/> [in Ukrainian].

58. Voskoboinikova-Huzieva, O. V. (2020). Bibliotechnyi sotsialnyi instytut v pershii chverti XXI stolittia: istorychni ta sotsiokulturni chynnyky rozvytku [Library social institute in the first quarter of the 21st century: historical and socio-cultural factors of the development]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 1, 72–79. [in Ukrainian].

59. Vshanuvannia pamiati zahyblykh zakhysnykiv Ukrainy [Honoring the memory of the deceased defenders of Ukraine] (2020). Retrieved from <https://tsdea.archives.gov.ua/ua/news/> [in Ukrainian].

60. Zabezpecheno dostupnist do sporud tsentralnykh arkhiviv dlia malomobilnykh hrup naselennia [Access to the buildings of the central archives is provided for low-mobility groups of people]. Retrieved from <https://invak.info/bezbarernost/zabezpecheno-dostupnist-do-sporud-centralnikh-arkhiviv-dlya-malomobilnikh-grup-naselennya.html> [in Ukrainian].

61. 3D-ohliad chytalnoho zalu arkhivu [3D overview of the archive's reading room]. Retrieved from <https://cdnta.archives.gov.ua/pano/> [in Ukrainian].

Olena Levchuk

Candidate of Historical Sciences,

Chief Specialist of the Documents

Keeping and Accounting Department,

Central State Electronic Archives of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8117-6398>

ARCHIVES SOCIALIZATION IN THE CONTEXT OF ANALYSIS OF THE MAIN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF MODERN INFORMATION SPACE

Abstract. The purpose of the article is to carry out a comprehensive analysis of the problem of transformation and functioning of the archive as a special type of institutional community in the context of current trends in global information impacts and challenges generated by the activation of national and international social and

communication interaction. **Methodological basis** constitutes the general scientific principles of historicism, integrity, comprehensiveness, determinism, and scientific impartiality. To solve the scientific problem outlined in the study specific-historical, systemic, structural-functional and sociological analysis, methods of comparison, generalization and typologization are used. This topic is located at the intersection of archival science, historical science, psychology and social communications, so the study of its individual aspects is carried out at the border of various scientific disciplines based on interdisciplinary and systematic approach. **Scientific novelty** consists in updating a problem that has not previously become the subject of special scientific study due to the totality and nature of the research tasks being solved. **Conclusions.** The archive essence is characterized as an important element of the social communication system of the digital age society, main trends of interaction between the modern archivist and society are analyzed. Features, methods and means of adaptation of the archival community to the new information environment are identified, an attempt is made to identify problems and prospects for mastering its representatives of a new social role in the context of constant changes in the information and communication industry. Based on the today realities, an important place is given to social media as a tool for implementing socio-communicational and image-building strategies for the development of the modern archive, an attention is focused on current practices in this direction.

Key words: archives; archival community; socialization; digital technologies; modern information space; social role; knowledge society.